

PRENASLEDOVANIE GEN. JOZEFA MARKA V 60. A 70. ROKOCH 20. STOROČIA

MATEJ MEDVECKÝ

MEDVECKÝ, M.: The Persecution of General Jozef Marko in the 1960s and 1970s. *Vojenská história*, 3, 29, 2025, pp 93-114, Bratislava.

Brigadier General in memoriam Jozef Marko was one of the most prominent military leaders of the Slovak National Uprising (SNU). Following the end of the Second World War, the Minister of National Defence, General Ludvík Svoboda, recognised his contribution to the resistance by appointing him commander of the communications troops of the General Staff, and in 1947 promoted him to the rank of brigadier general. However, the advent of the communist regime and post-1948 developments in Czechoslovakia led to his repeated persecution and years of imprisonment. This study examines the actions undertaken by State Security against Jozef Marko following his release under the presidential amnesty of May 1963. It provides an overview of the measures taken by the communist regime –through its political police – almost until Marko's death, aimed at monitoring his activities and suppressing those deemed hostile by the regime. The study draws primarily on two preserved State Security files, most notably the "historical" file titled Operation General.

Keywords: General Jozef Marko, State Security, surveillance, communist regime, 1960s and 1970s, Czechoslovakia.

DOI <https://doi.org/10.69809/vojhist.2025.29.3.4>

Generálmajor Jozef Marko¹ (8. jún 1904 – 22. máj 1981) patril medzi najvýznamnejších vojenských predstaviteľov Slovenského národného povstania (SNP). Ako vojenský spojár a osobný priateľ Jána Goliana, zodpovedného za vojenské prípravy povstania a prvého veliteľa povstaleckej armády, zohrával ako človek poverený zabezpečovaním spojenia medzi ilegálnou Slovenskou národnou radou a Vojenským ústredím v odboji už od jari 1944 mimoriadnu úlohu. Po vypuknutí bojov koncom augusta 1944 sa podieľal na sprevádzkovaní povstaleckého vysielača. Keď ho Nemci vybombardovali, zabezpečoval obnovu mobilného vysielania z Banskej Bystrice. 12. septembra 1944 sa stal členom Rady na obranu Slovenska.

Po skončení 2. svetovej vojny ocenil Markove zásluhy v odboji minister národnej obrany gen. Ludvík Svoboda. Vymenoval ho za veliteľa spojovacích vojsk Hlavného štábu a v roku 1947 ho povýšil do hodnosti brigádneho generála. Nástup komunistického režimu a vývoj v ČSR po roku 1948 však aj v jeho prípade viedol k opakovanej perzekúcii a rokom stráveným za mrežami. Už 27. marca 1948 Marka zbavili činnnej služby a musel povinne nastúpiť zdravotnú dovolenku. K 1. septembru 1948 nasledovalo preradenie do zálohy. Bohužiaľ, išlo len o predohru k oveľa horším formám perzekúcie.

V roku 1949 Marka zatkli a na základe administratívneho rozhodnutia krajského národného výboru strávil takmer dva roky v tábore nútenej práce v Mírove. V marci 1950 ho navyše Okresný súd v Prahe odsúdil na päť rokov odňatia slobody pre zločin podvodu a prečin nedbalého zachovávanía štátneho tajomstva. Odvolací súd koncom decembra 1950 trest znížil na 10 mesiacov väzenia.² Išlo bezpochyby o politicky motivované rozhodnutie súdu.

¹ Stručný prehľad jeho vojenskej kariéry vid': LÁNÍK, Jaroslav (ed.). *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Praha : Ministerstvo obrany ČR, 2005, s. 188.

² Vojenský ústredný archív – Vojenský historický archív (VÚA – VHA) Praha, f. Vojenské osobní spisy, Marko, Jozef.

Po prepustení pracoval na správe spojov, v Spojprojekte a Krajskom zväze výrobných družstiev.³ V tomto období udržoval spoločenské styky s viacerými významnými účastníkmi a podporovateľmi SNP, ale aj ďalšími známymi, s ktorými viedol debaty o aktuálnych politických otázkach. Medzi ich témy patrili možnosti demokratizácie Československa a vtedy diskutované otázky európskej integrácie. Súčasne sa usiloval o vlastnú rehabilitáciu a žiadal ju spolu s reaktiváciou aj pre ďalších v predchádzajúcom období nespravodlivo perzekvovaných povstaleckých dôstojníkov. Túto tému sa už v priebehu 50. rokov minulého storočia neúspešne snažil dostať aj na stránky novín.

Práve tieto aktivity viedli v roku 1958 k zásahu Štátnej bezpečnosti (ŠtB) proti viacerým osobám vrátane samotného Jozefa Marka. Po zatýkaní z nich ŠtB vykonštruovala skupinu Imrich Karvaša a spol. Po ukončení trestného stíhania a vznesení obžaloby zúčastnené osoby v marci 1959 odsúdil senát Krajského súdu v Bratislave na vysoké tresty odňatia slobody. J. Markovi súd vymeral za velezradu trest odňatia slobody 14 rokov.⁴

Spôsob vyšetrovania, dikcia zachovaných protokolov z výsluchov, ako aj samotný rozsudok jednoznačne pripomínajú smutne známe procesy zo začiatku 50. rokov 20. storočia. Súd potrestal aj ďalších účastníkov vojenského odboja, konkrétne v rámci Karvašovej skupiny si v roku 1959 odsudzujúci rozsudok vypočuli aj bývalý veliteľ opevňovacích prác z čias povstania Vojtech Kováč, bývalý veliteľ 4. taktickej skupiny Ján Malár či Anton Petrák⁵, ktorý pôsobil v odboji na pôde Veľkej Británie a vyznamenal sa v bojoch proti Nemcom na západnom fronte ako dôstojník čs. obrnenej brigády. Pokiaľ ide o Jozefa Marka, na slobodu sa dostal po prezidentskej amnestii v roku 1963. Ani to však neznamenalo koniec prikorí zo strany komunistického režimu.

Metodológia

Predkladaná štúdia sa zaoberá aktivitami, ktoré Štátna bezpečnosť vykonávala proti J. Markovi po jeho prepustení z výkonu trestu na základe prezidentskej amnestie z mája 1963. Približuje tak charakter opatrení, ktoré komunistický režim prostredníctvom svojej politickej polície vykonával takmer až do Markovej smrti. Cieľom týchto opatrení bolo monitorovať Markove aktivity a následne eliminovať tie, ktoré režim vnímal ako nepriateľské.

Štúdia primárne vychádza z dvoch zachovaných zväzkov ŠtB, konkrétne z „historického“ zväzku „akcia Generál“,⁶ do ktorého boli zlúčené viaceré zväzky vedené Štátnou bezpečnosťou na J. Marka. Citovaný zväzok obsahuje desiatky strán zisťovania poznatkov („rozpracovávaní“) J. Marka, ktorý je v dokumentácii označovaný ako objekt spravodajského záujmu ŠtB a ako osoba, ktorá sa v spojení so zahraničím zaoberá nepriateľskou činnosťou proti republike. Operatívni pracovníci sa zaujímal o jeho kontakty a názory a snažili sa vyhodnocovať jeho nebezpečnosť smerom k režimu, pričom je z dikcie viacerých dokumentov zrejmé, že zaznamenávali aj jeho názory na Slovenské národné

³ LÁNÍK, Jaroslav (ed.). *Vojenské osobnosti československého odboja 1939 – 1945*. Praha : Ministerstvo obrany ČR, 2005, s. 188.

⁴ Išlo v rámci skupiny po I. Karvašovi, ktorý dostal 17 rokov, o druhý najvyšší udelený trest. Archív bezpečnostných složek (ďalej ABS), f. Správa vyšetřování MV, V-3671/2, Rozsudok, 25.3.1959; Archív Krajského súdu v Bratislave, spis I T 0023/58, rozsudok.

⁵ Jeho pohľad na proces viď: PETRÁK, Anton. *Anglán. Spomienky generála Antona Petráka*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2012. K procesu sa tiež vo svojich spomienkach stručne vyjadril ďalší z odsúdených Peter Zátka. ZÁTKO, Peter. *Spomienky*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2021.

⁶ ABS, f. Historický fond ŠtB, H-522.

povstanie a tieto vyhodnocovali ako potenciálnu hrozbu. Súčasťou zväzku je aj jedna z verzií Markových pamätí.⁷

Druhým základným prameňom je zachovaný zväzok Správy spravodajskej techniky,⁸ ktorý približuje vykonávanie dlhodobého odpočúvania Markovho bytu. Popri odpočúvacej technike o Markovi rôzne poznatky zisťovali aj tajní spolupracovníci ŠtB, neraz rovnako predtým obeť politických procesov. Bohužiaľ, z dôvodu skartácie ich zväzkov nie je možné tento materiál využiť; nezachoval sa ani jeden jediný kompletný zväzok spolupracovníka. Istú výnimku predstavujú zväzky spolupracovníkov s krycím menom „LEV“, „BEDRICH“ (ide o tú istú osobu) a „KAREL“. V prípade prvého ostalo zachované torzo materiálov k jeho spolupráci s kontrarozvedkou v rámci podzväzku pri objektovom zväzku rozvedky na rádio Slobodná Európa; v prípade druhého čiastočne preskartovaný zväzok agenta. Ide tak o jediný ako-tak zachovaný zväzok agenta, ktorý participoval na sledovaní J. Marka. Jeho využiteľnosť je však limitovaná skutočnosťou, že gro materiálov vo zväzku sa týka iných prípadov a k J. Markovi ostalo zachovaných len niekoľko dokumentov.

V štúdiu sa nebudem zaoberať Markovým pôsobením v Slovenskej organizácii na ochranu ľudských práv (SONOLP) v roku 1968, hoci práve toto angažovanie sa stalo po roku 1968 ďalším z dôvodov Markovho sledovania zo strany ŠtB. Ide totiž o samostatnú tému, pričom základný prehľad o organizácii ako takej, ako aj o Markových názoroch na jej smerovanie môže čitateľ nájsť v štúdiu Roberta Letza,⁹ na ktorú týmto odkazujem.

Pokiaľ ide o metodológiu spracovania témy, ide o text spracovaný primárne prostredníctvom faktograficko-pozitivistickej metódy s cieľom priniesť nové, doteraz v slovenskej historiografii nespracované informácie o opatreniach ŠtB proti tomuto významnému predstaviteľovi Slovenského národného povstania. Získané poznatky celkom jednoznačne preukazujú, že v Markovom prípade išlo o politicky motivované sledovanie a šikanu bývalého povstaleckého dôstojníka a politického väzňa. Materiály ŠtB podľa môjho názoru nepreukázali aktívnu snahu zvrhnúť komunistický režim; skôr ilustrujú neformálne väzby bývalých účastníkov odboja, povstania či povojnového diania, skrátka predstaviteľov inteligencie istej generácie. Cieľom štúdie tak je najmä priblížiť túto doteraz neznámu kapitolu zo života J. Marka.

Po prepustení z väzenia

Jozef Marko opustil brány väzenia na základe amnestie prezidenta republiky a následného podmieneného prepustenia v septembri 1963. Bývalý väzeň začal od prvých chvíľ na slobode riešiť dve základné otázky: ako zabezpečiť svoju ďalšiu existenciu a ako dosiahnuť občiansku a vojenskú rehabilitáciu. Podarilo sa mu získať miesto referenta pre bezpečnosť a hygienu práce v Ľudovom družstve invalidov (Ľudib) v Bratislave. Spolu s invalidným dôchodkom mu tieto príjmy postačovali len na skromné živobytie a podpriemernú životnú úroveň.

V úsilí o rehabilitáciu J. Marko po prepustení z väzenia nadviazal na svoje snahy z 50. rokov. Už v októbri 1963 zaslal vtedajšiemu povereníkovi spravodlivosti Petrovi Colotkovi¹⁰

⁷ ABS, f. Historický fond ŠtB, H-522, druhý podzväzok.

⁸ ABS, f. Správa spravodajskej techniky, C-6097 ZT.

⁹ LETZ, Róbert. Aktivita Slovenskej organizácie na ochranu ľudských práv v roku 1968. In: LONDÁK, Miroslav, SIKORA, Stanislav a kol. *Rok 1968 a jeho miesto v našich dejinách*. Bratislava: Veda, 2009, s. 162 – 182.

¹⁰ Peter Colotka (1925 – 2019), právnik a komunistický politik.

a predsedovi kontrolnej a revíznej komisie pri ÚV KSS Viliamovi Šalgovičovi¹¹ pamätný list so žiadosťou o zrušenie rozsudkov a rehabilitáciu.¹² Sám seba – podľa názoru bezpečnosti – vnímal ako človeka stojaceho v čele zápasu o rehabilitáciu povstaleckých dôstojníkov.¹³ Nezamýšľaným dôsledkom týchto aktivít sa stal aj zvyšujúci sa záujem o J. Marka zo strany komunistických bezpečnostných zložiek. Príslušníci ŠtB ho začali operatívne rozpracovávať prostredníctvom agentúry, tzn. osôb, s ktorými sa Marko stretával, ale aj s využitím spravodajskej techniky. Úsilie o rehabilitáciu a opravenie pokriveného výkladu dejín Slovenského národného povstania predstavovali jeden dôvod záujmu Štátnej bezpečnosti. Druhým, zrejme ešte významnejším, sa stal list pre nešpecifikovaných bývalých príslušníkov čs. armády v exile vo Veľkej Británii. Marko ho údajne napísal v roku 1963, ešte pred prepustením z výkonu trestu, a prostredníctvom agenta Karola Hahna, vedeného pod krycím menom „LEV“ (neskôr „BEDRICH“), ho zaslal Jozefovi Čabelkovi¹⁴ so žiadosťou o doručenie listu na Západ. Počas výskumu sa mi tento list dohľadať nepodarilo a v zachovanej dokumentácii sa len dookola replikuje veta o akejsi dohode s gen. Levom Prchalom z roku 1945.¹⁵ Z dokumentov však nie je zrejmé, o čo konkrétne išlo.

Prvé opatrenia komunistického režimu proti J. Markovi sa datujú už do roku 1964. Ešte začiatkom februára 1964, teda necelý polrok po jeho prepustení z väzenia, predložil por. František Franko¹⁶ zo 6. oddelenia KRO¹⁷ Krajskej správy Ministerstva vnútra Bratislava návrh na realizáciu „úkonu 103“ (dlhodobý odposluch) v Markovom byte na vtedajšej Thälmannovej ulici (dnes Za kasárňou). Návrh na inštaláciu odposluchu zdôvodnil nasledovne: *„Bývalý generál ČSA Jozef MARKO bol v r. 1959 i s ďalšími osobami odsúdený v prípade ‚GENERÁL‘ na 14 rokov odňatia slobody pre tr. čin velezrady. Tento tr. čin si odpýkal iba sčasti, nakoľko v septembri 1963 bol prepustený na slobodu /na podmienku/. Už vo väzení cestou spolupur. ‚LEV‘¹⁸, ktorého riadi 8. odbor MV Praha boli získané poznatky, že MARKO*

¹¹ Viliam Šalgovič (1919 – 1990), príslušník obranného spravodajstva a komunistický politik.

¹² MARKO, Jozef. *Osobné spomienky na SNP. III. diel.* Bratislava : Mayer media, 2015, s. 131 – 132.

¹³ Archív ÚPN, f. Krajská správa ZNB Správa ŠtB Banská Bystrica, reg. č. 5528, Návrh na zpravodajské využití soukromné cesty spolupracovníka „KARLA“ do Anglie, 1.4.1965.

¹⁴ Jozef Čabelka (1910 – 1987), zakladateľ Výskumného ústavu zväračského v Bratislave. ŠtB proti Čabelkovi zbierala poznatky už v rámci prípravy procesu I. Karvaš a spol. a Čabelka mal byť v tomto procese trestne stíhaný, od čoho napokon vyšetrovatelia upustili.

¹⁵ Archív ÚPN, f. Krajská správa ZNB správa ŠtB Banská Bystrica, reg. č. 5528, Návrh na zpravodajské využití soukromné cesty spolupracovníka „KARLA“ do Anglie, 1.4.1965.

¹⁶ František Franko (nar. 1929), v rámci ŠtB pôsobil od októbra 1952 do konca júla 1979. Počas svojej kariéry pracoval v rámci kontrarozviednych útvarov, konkrétne v rámci Správy ŠtB Krajskej správy ZNB (S ŠtB KS ZNB) na II. odbore (kontrarozviedka), 6. oddelení (nepriateľské osoby, teror, letáky, zdravotníctvo), od roku 1971 na III. odbore (ochrana socialistickej ekonomiky), 2. oddelenie (poľnohospodárstvo, geológia, železničná a vodná doprava, ostraha štátnej hranice) a od decembra 1977 do konca júla 1979 ako náčelník 3. oddelenia režimovej ochrany štátneho tajomstva vo vyčlenených závodoch a inštitúciách v rámci Západoslovenského kraja III. odboru (ochrana ekonomiky, ochrana štátneho tajomstva) S ŠtB KS ZNB Bratislava. Do dôchodku odišiel k 30. júnu 1984. Práca na prípade „SPOJENIE“, ktoré je aj predmetom tejto štúdie, je spomenutý aj v návrhu na udelenie vyznamenania Za zásluhy o obranu vlasti. Archív Ústavu pamäti národa (A ÚPN), f. Personálne spisy, osobný spis Františka Franka. V rokoch 1986 – 1988 evidovaný ako dôverník XII. správy ZNB s krycím menom „FERO“, číslo zväzku 32974, v torze spisu, ktorý sa v archíve ÚPN zachoval, sa nachádza len návrh na zaevidovanie dôverníka z roku 1986 a návrh na uloženie spisu do archívu z roku 1988.

¹⁷ Kontrarozviedneho odboru.

¹⁸ Zväzok č. 4886 vedený na Krajskej správe MV Hradec Králové sa vzťahuje k osobe Karol Hahn, krycie meno „LEV“. Zväzok sa vzťahuje k NZ Valtice. Pôvodne objemný štvorzväzkový spis sa zrejme nezachoval, nie je k dispozícii ani v ABS, ani v archíve ÚPN.

*chce po prepustení z väzenia znovu pokračovať v nepriateľskej činnosti a v dôsledku toho poslal z väzenia list pre istú osobu s požiadavkou, aby tento list bol doručený do Londýna emigrantovi PRCHALOVÍ alebo jeho zástupcovi.*¹⁹

Podľa operatívne získaných poznatkov uvedených v dokumente sa Marko v roku 1945 údajne dohodol s bývalým gen. Levom Prchalom v Londýne na spoločných aktivitách smerujúcich k obnoveniu „bývalej buržoáznej republiky“. Tento ťažko uveriteľný údaj podľa môjho názoru slúžil len na zdôvodnenie nasadenia odpočívacieho zariadenia. Tvrdenie nemá oporu ani v dokumentácii, ktorá sa zachovala v Markovom osobnom spise²⁰ a nespomína sa ani v materiáloch bývalej vojenskej kontrarozviedky (Obranného spravodajstva), ktoré sa v spise nachádzajú; spis dokonca vôbec neobsahuje údaje o Markovej ceste do Londýna. Celkovo tvrdenie o takomto Markovom konaní pôsobí nedôveryhodne, pretože Marko v roku 1945 vstúpil do obnovej čs. armády, zastával významnú funkciu a v roku 1947 ho povýšili do hodnosti brigádneho generála. Je málo pravdepodobné, že by unikla pozornosti vtedajšej komunistami ovládanej vojenskej kontrarozviedky cesta významného a s komunistami nesympatizujúceho vojenského predstaviteľa do Londýna, či dokonca jeho stretnutie s Prchalom, o ktorého aktivitách vtedajšie čs. spravodajské služby zbierali množstvo poznatkov a spravodajsky rozpracúvali nielen jeho, ale aj osoby z jeho okolia. Takéto stretnutie by pre Marka bezpochyby znamenalo koniec sľubnej vojenskej kariéry. Ale späť do roku 1964: Lev Prchala zomrel v lete 1963 a rozpracúvanie Marka pre podozrenie zo spolupráce s ním v roku 1964 podčiarkuje absurdnosť celej situácie.

Por. Franko v citovanom dokumente ďalej uviedol, že Marko sa v minulosti do takýchto aktivít nezapojoil, pretože nesúhlasil s „protištátnou koncepciou KARVAŠ a spol. /Jedná sa o protištátnu skupinu, do ktorej bol MARKO verbovaný.“²¹ Ide o ďalšiu časť podivuhodne zmätočnej argumentácie poručíka Franka. Z dikcie dokumentu vlastne vyplýva, že Marko dostal trest 14 rokov väzenia za to, že ho „verbovali“ do skupiny, s ktorou nesúhlasil! A napokon uvedený príslušník konštatuje, že Markovi ŠtB podstavila svojho spolupracovníka Karla Heinza Münza, krycím menom „KAREL“;²² a to za účelom preverenia jeho osoby, ako aj jeho údajnej protištátnej činnosti. Nasleduje opis nehnuteľnosti, v ktorej Marko s rodinou býval, definovanie „záujmového priestoru“ (Markova obývačka) a konštatovanie, že Markov sused je nápomocný pri kontrole stykov „objekta“ (t. j. J. Marka). Úkon 103 (odposluch) ŠtB plánovala uskutočniť v Markovej obývačke bez priameho vstupu do Markovho obydlija s využitím ochotného suseda Jozefa Nováka, ktorého obývačka zdieľala s Markovou spoločnú stenu. Práve navrátením tejto steny sa inštalácia odpočívacieho zariadenia aj skutočne realizovala.²³ Samotné opatrenie malo za cieľ najmä kontrolovať Markove reakcie

¹⁹ ABS, f. Správa zpravodajské techniky, C-6097 ZT, Návrh na prevedenie úkonu 103 v prípade „SPOJENIE“, 4.2.1964.

²⁰ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha, f. Vojenské osobní spisy, MARKO Josef, 8.6.1904.

²¹ ABS, f. Správa zpravodajské techniky, C-6097 ZT, Návrh na prevedenie úkonu 103 v prípade „SPOJENIE“, 4.2.1964.

²² Karel Münz, krycím menom „KAREL“ (1921 –1978), v roku 1957 odsúdený pre poburovanie a špekuláciu. Jeho brata Petra odsúdili v prípade Oatis na dlhoročné väzenie. Začiatkom roku 1960 ho Štátna bezpečnosť získala ako spolupracovníka, ktorý mal prinášať poznatky do problematiky „bývalí ľudia“ so špeciálnym zameraním na bývalých dôstojníkov. V priebehu 60 a 70. rokov participoval na viacerých akciách, vrátane akcie „Spojenie“, v ktorej sa podieľal na rozpracovávaní gen. Marka. K ukončeniu spolupráce prišlo z dôvodu úmrtia agenta. ŠtB jeho spoluprácu hodnotila veľmi dobre. Bližšie: Archiv ÚPN, f. Krajská správa ZNB Správa ŠtB Banská Bystrica, reg. č. 5528.

²³ „V danom prípade je možnosť prevedenia úkonu 103 bez vstupu bočným spôsobom cez 30 cm priečku. Úkol

na spolupracovníka „KARLA“, ako aj postup spolupracovníka pri plnení zadaných úloh, ďalej zistiť mieru zaangažovanosti manželky Emílie Markovej, zistiť Markove názory na ďalšie osoby v rámci prípadu „SPOJENIE“, ktorého centrálnymi osobami boli povstaleckí dôstojníci J. Marko, Jozef Arnold²⁴ a ich kontakt na Západ, rakúsky občan Ernst Stadler, a napokon príležitostne kontrolovať návštevy, ako aj rodinné debaty u Markovcov. Po schválení prišlo dňa 21. februára 1964 k montáži odpočúvacieho zariadenia.

Poznatky získané z odpočúvania sú uložené priamo vo zväzku „GENERÁL“. Hneď prvý z takýchto záznamov zachytáva diskusiu, ktorá sa 25. februára 1964 odohrala v Markovom byte počas návštevy (v tom čase bývalého) generála Jozefa Martina Kristína.²⁵ Ide teda o „prvé ovocie“, ktoré prinieslo nainštalované odpočúvacie zariadenie. Podľa citovaného záznamu Marko Kristína informoval o svojej snahe o súdnu rehabilitáciu a získanie odškodnenia za pobyt vo väzení: „*V tejto súvislosti navštívil na ÚV KSS súd. Šalgoviča Viliama, na SNR Samo Faltana,*²⁶ *na SPB /Sväz protifašistických bojovníkov/ Žbirku,*²⁷ *predsedu SPB, za ktorým ho poslal Samo Faltan. Tiež jednal v tejto veci so spisovateľkou Katarínou LAZAROVOU,*²⁸ *o ktorej sa vyjadril, že pred jeho štvrtým zatknutím s ním v určitom smere spolupracovala. Menovaná mu v jeho veci tiež pomohla a typuje osoby, na ktoré sa môže s dôverou obrátiť. Ako vhodnú osobu na prejednanie svojich záležitostí vo veci dôchodku a zamestnania mu LAZAROVÁ označila bývalého povereníka Hojča,*²⁹ *ktorý mu poradil, že jestli pozná Šalgoviča tak aby sa obrátil na neho, že to je už nie ten, čo bol predtým, že sa ho nemusí obávať. Objekt osvetľuje KRISTÍNOVI, že Šalgovič mal tiež prsty v tom jeho zatknutí.*“³⁰

Podľa záznamu V. Šalgovič skutočne Markovi počas stretnutia sľúbil pomôcť s rehabilitáciou a ponúkol mu, aby sa pri ťažkostiach v zamestnaní odvolal na neho. Toto stretnutie potvrdzujú aj vydané spomienky, v ktorých ho Marko datuje na približne polovicu júla 1964.³¹ Marko ďalej informoval Kristína o svojom súdnom procese a obaja muži si vymieňali názory na aktuálne dianie v Československu či na niektoré ďalšie osoby. Dokument pokračuje (od str. 3) záznamom rozhovoru medzi Markom a na Marka nasadeným spolupracovníkom ŠtB Münzom „KARELOM“. Aj v tomto prípade sa rozhovor týkal rôznych aktuálnych otá-

bude centralizovaný po telefónnej linke a technické zariadenia TRESKA bude napojená legálne a ponechaná v pancierovej skrini v byte spolupracovníka. Za týmto účelom mu bola daná legenda, že potrebujeme z jeho bytu prevádzať zamerovanie čierneho rádioamatéra a prístroj, ktorý ponecháme v jeho byte nám bude zachytávať vysielané relácie.“ Z toho vyplýva, že ani spolupracovník J. Novák nebol informovaný o pravom využití zariadenia, s umiestnením ktorého súhlasil. Odpočúvacie zariadenie bolo umiestnené prerazením priečky pri podlahe z bytu J. Nováka a pripojením na Novákov telefón. Podrobný postup prác sa nachádza v citovanom zväzku.

²⁴ ABS, f. Hlavní zpráva rozvědky, r. č. 10081/371, Agent BEDRICH – návrh na trvalé vyslanie do NSR, 2.11.1965.

²⁵ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti, H-522, Vyhodnotenie z Ú-103 v prípade „Spojenie“, nedatované. Brig. gen. Jozef M. Kristín (1897 – 1970), účastník 1 a 2. čs. odboja. Pre účasť v odboji proti ľudáckemu režimu odsúdený v roku 1940 na doživotie, v 50. rokoch 20. storočia perzekvovaný komunistickým režimom.

²⁶ Samuel Faltan (1920 – 1991), pôsobil ako partizán, novinár, historik a komunistický politik.

²⁷ V dokumente omylom uvedený ako Žbirha. Šimon Žbirka (1912 – 1990), bývalý príslušník Čs. obrnenej brigády pôsobil ako predseda Slovenského výboru Svazu protifašistických bojovníkov.

²⁸ Katarína Lazarová (1914 – 1995), novinárka a spisovateľka, pôsobila počas Slovenského národného povstania ako príslušníčka 1. čs. partizánskej brigády M. R. Štefánika.

²⁹ Jozef Hojč (1906 – 1989), počas 2. svetovej vojny príslušník komunistickej ilegality, partizán, neskôr komunistický politik.

³⁰ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti, H-522, Vyhodnotenie z Ú-103 v prípade „Spojenie“, nedatované.

³¹ MARKO, *Osobné spomienky na SNP. III. diel*, s. 177.

zok. Münz „KAREL“ súčasne plnil úlohy ŠtB týkajúce sa kontaktov Marka s ich spoločným známym, ktorý si v tom čase ešte odpykával trest odňatia slobody.

Ďalej od strany 5 pokračuje opis rozhovoru medzi historikom Jozefom Jablonickým³² (nesprávne uvedený ako Janovický) o udalostiach z čias príprav a priebehu SNP, pričom debata sa obzvlášť obsírne dotýkala Markovho názoru na „železného kapitána“ Jána Staneka.³³ ŠtB monitorovala aj návštevu len nedávno na podmienku prepusteného odbojára a politického väzňa Viliama Radakoviča,³⁴ ktorý Marka navštívil dňa 31. marca 1964. Obaja muži sa v rozhovore vrátili do obdobia SNP, rozoberali okolnosti vymenovania M. Širicu³⁵ za veliteľa vojenskej oblasti 4 v roku 1945, súvisiace osudy neúspešných aspirantov na tento post gen. Imra³⁶ a gen. Markusa³⁷ a debatovali aj o česko-slovenských vzťahoch.

Pod drobnohľad tajnej polície sa dostali aj ďalšie Markove spoločenské kontakty. Napríklad 24. marca 1964 ho navštívil spolupracovník bratislavskej krajskej správy MV Karel Hahn, krycím menom „LEV“ (neskôr „BEDRICH“). Obaja muži diskutovali o spoločných známych z väzenia vo Valdiciach, o procese, v ktorom bývalého generála odsúdili, či rôznych Markových pohľadoch na niektoré osoby, česko-slovenské vzťahy a aktuálne spoločenské dianie. Dokument sa končí návrhom opatrení, z ktorých vyplýva, že ŠtB spolupracovníka riadila konkrétnym „agentúrno-operatívny“ plánom. Ten viedli priamo na Marka s cieľom objasniť jeho „nepriateľskú činnosť na území ČSSR a prípadné spojenie do zahraničia“.³⁸ Pritom v realite išlo zväčša o spoločenské kontakty, neraz bývalých spoluväzňov, s ktorými sa Marko zoznámil napríklad počas pobytu vo Valdiciach.

³² Jozef Jablonický (1933 – 2012), jeden z najvýznamnejších slovenských historikov a expert na protifašistický odboj.

³³ Marko kritizoval myšlienku, že by o Stanekovi mal vzniknúť film. „Na dotaz JANOVIČKÉHO, že ho okolo Staneka všetko zaujíma začal objekt osvetľovať ako bol Stanek spolu so Štefanom MURGAŠOM poverený akciou – ako túto nespĺnili a preto GOLIAN ho za to potrestal. „Okolo Staneka sú všelijaké záhady, keby ste mali k dispozícii povstaleckú tlač, kde dával odmeny za nemeckého vojaka 10 korún, za unteroficiera 50 korún a za zabitého dôstojníka 100 korún. Vypisoval vojakom odmeny, o čom sa verejne písalo v tlači, no a to mu urobilo meno „železného kapitána“. (...) Teraz si predstavte, že táto tlač by sa dostala do rúk Nemcov. Pochopiteľne, že sa im aj do rúk dostali všelijaké rozkazy a teraz títo Nemci do rúk dostanú STANEKA. Títo Nemci vedia, že STANEK bol šéfom spravodajskej služby u Čatloša, že spolupracoval v tej funkcii aj s gestapom, že takto vystupoval verejne, že platil peniaze za zabitého nemeckého vojaka či oficiera, títo ho dostanú do rúk a on sa vráti celkom legálne domov, no prosím, to stačí. Nemusíme bližšie o tom rozprávať čo, prečo a začo atď. Pokiaľ ide o našu skupinu, s ktorou som bol zatvorený, tak musím prezradiť, že teda STANEK chodieval k nám z Benešova na návštevu do Bratislavy, on sám zvolával pod vechu rôzne schôdzky, žeby si chcel s nami posediť a tie schôdzky sú všetky uvedené v rozsudku, ako tajné schôdzky. No, ale zvolával to STANEK, ktorý bol prítomný na všetkých posedeniach. Všetci boli zatvorení, len STANEK nie, a tento nebol volaný ani len ako svedok. To mi stačilo, aby som si o STANEKOVÍ urobil svoj vlastný dojem...“ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti, H-522, Vyhodnotenie z Ú-103 v prípade „Spojenie“, nedatované.

Ján Stanek (1909 – 1996), slovenský dôstojník, pôsobil v slovenskej armáde, v odboji, po skončení 2. svetovej vojny v rámci obranného spravodajstva a na viacerých veliteľských postoch, v 50. rokoch 20. storočia komunistickým režimom perzekvovaný.

³⁴ Viliam Radakovič (1905 – 1992), slovenský odbojár, dlhoročný väzeň komunistického režimu.

³⁵ Michal Širica (1894 – 1970), čs. legionár, účastník SNP, v 50. rokoch 20. storočia perzekvovaný komunistickým režimom.

³⁶ Ján Imro (1897 – 1990), čs. legionár, účastník odboja, počas komunistického režimu šikanovaný z politických dôvodov.

³⁷ Mikuláš Markus (1897 – 1967), slovenský dôstojník, účastník SNP.

³⁸ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti, H-522, Agentúrna správa od spolupracovníka „LEV“ k osobe bývalého generála MARKU a spol., 26.3.1964.

Napriek tomu, že stretnutia mali zjavne spoločenský charakter, odpočúvanie Markovho bytu pokračovalo dlhšie obdobie. 29. apríla 1964 navrhol F. Franko, medzitým povýšený na nadporučíka, predĺženie „úkonu 103“ o ďalšie dva mesiace s odôvodnením, že Marko okolo seba „grupuje vyakčnených dôstojníkov organizovaných v SPB /zvlášť londýnske krídlo/, ako i kultúrnych a vedeckých pracovníkov. Prostredníctvom týchto osôb získava rôzne informácie o hospodárskych nedostatkoch, prípravách rôznych opatrení a uznesení vyšších stranických orgánov. Tieto veci potom zveľičuje a v rozhovoroch tendenčne zanáša medzi svojich prívržencov. Pri dôverných stretnutiach vedie ohováračské reči proti jednotlivým stranickým a vládnyim funkcionárom. Možnosť riešenia súčasnej situácie vidí v úplnej federácii, t. j. odtrhnutie Slovenska od českých zemí, čo i propaguje.“³⁹

Snaha kriminalizovať Markove spoločenské kontakty sa ešte zreteľnejšie prejavila v ďalšom návrhu na predĺženie odpočúvania, tento raz o tri mesiace, ktorý F. Franko spracoval v júni 1964. V ňom sa doslova konštatuje: „Doterajším rozpracovaním bolo zistené, že objekt prevádza organizovanú protištátnu činnosť, pričom udržiava rozsiahle styky s osobami, ktoré boli prepustené na podmienku z väzenia, taktiež s osobami z radov bývalých dôstojníkov, ako i osobami z kruhov vedeckých a kultúrnych pracovníkov. Stretnutia uskutočňuje jednotlivce, ponajviac v trojkách, a to na rôznych miestach v Bratislave, na súkromných bytoch a tiež dosť často je navštevovaný osobami aj na jeho vlastnom byte. V rozhovoroch rozoberajú hospodársku a politickú situáciu a tiež okolnosti, za ktorých by mohlo dôjsť k zmene socialistického zriadenia v ČSSR. Sám objekt v poslednej dobe sa zaoberá organizovaním býv. vojenských účastníkov SNP, u ktorých chce vyvolať určitú nespokojnosť v súvislosti [so] zhodnotením zásluh účasti SNP, ktoré sú vojakom nie dosť výrazne pripísované. Chce, aby konkrétne na oslavách SNP v Banskej Bystrici došlo k určitým prejavom nespokojnosti zo strany odbojárov.“⁴⁰

Predĺženie odpočúvania bytu teda návrh zdôvodňoval tým, že Markovu „protištátnu“ činnosť ŠtB hodnotila ako nachádzajúcu sa v počiatočnom štádiu organizovania, ako aj v dôsledku poznatkov o jeho snahe nadviazať kontakty s „nepriateľským zahraničím“. Odpočúvacie zariadenie bolo napokon odstránené 10. septembra 1964.⁴¹ Tento termín zrejme nebol náhodný a súvisel práve so snahou zistiť viac o možných „prejavoch nespokojnosti“ na oslavách okrúhleho 20. výročia SNP. Príslušníci Štátnej bezpečnosti získali prostredníctvom odpočúvania spolu 44 záznamov, ktoré zachytávali zväčša Markove rozhovory s návštevami a súčasne slúžili aj na preverenie spolupracovníkov Hahn „LEV“, Münz „KAREL“ a „MILAN“⁴².

Keďže prvý odposluch priniesol „štátnobezpečnostné poznatky“, neúnavný F. Franko spracoval návrh na nasadenie ďalšieho odposluchu (po novom už označovaný ako úkon C-7) Markovho bytu, ktorý mal byť technicky uskutočnený rovnako v trvaní 4 mesiacov. V odôvodnení Franko uviedol, že prostredníctvom agentov Hahn „LEV“ a Münz „KAREL“, ako aj inými prostriedkami získali pracovníci ŠtB operatívne informácie o „podvratnej činnosti“ a „nepriateľskej činnosti“ bývalého generála, ktorý údajne okolo seba grupoval osoby s nepriateľským postojom ku komunistickému režimu. Argumentácia sa teda niesla v podobnom duchu ako predtým.

Zrejme najzásadnejším poznatkom „štátnobezpečnostného charakteru“, ktorý sa v dokumente uvádza, je Markov kontakt s nemeckým publicistom Wolfgangom Venohrom, údajne

³⁹ ABS, f. Správa zpravodajské techniky, C-6097 ZT, Návrh na predĺženie úkonu 103 v prípade „Spojenie“, 29.4.1964.

⁴⁰ Tamže.

⁴¹ Tamže, Akcia „SPOJENIE“ úkon 103 – zpráva o prevedení demontáže, 10.9.1964.

⁴² Totožnosť tejto osoby sa mi z dostupných materiálov nepodarilo identifikovať.

spolupracovníkom západonemeckej rozviedky, pričom: „*MARKO VENOHR*⁴³ poskytol viaceré informácie, ktoré potom Venohr spracoval propagačne do filmu i do západonemeckej tlače s protičeským zameraním v zmysle presadzovania slovenskej samobytnosti.“⁴⁴

Sám Marko k celej záležitosti vo svojich spomienkach uviedol, že ho nemenovaný známy, bývalý účastník SNP, požiadal o stretnutie a následne informoval o tom, že v Bratislave je štáb televízie zo západného Berlína, ktorá so súhlasom Československej televízie natáča reportáž o SNP a majú záujem okrem Markovho svedectva nahráť aj rozhovory s Ferdinandom Čatlošom⁴⁵, Gustávom Husákom⁴⁶ a Ladislavom Novomeským⁴⁷. Z kapitoly, v ktorej sa kontaktu s Venohrom venuje, sa zdá, že Marko nemal tušenia o dôležitosti, ktorú tomuto kontaktu prikladala ŠtB.⁴⁸

Návrh ďalej uvádza, že Marko prostredníctvom agenta Münza „KARELA“ údajne nadviazal kontakt s francúzskym vojenským prídelcom, od čoho si sľuboval vytvorenie kanála na zasielanie honorára od Venohra, ako aj hľadanie ďalších komunikačných kanálov na Západ.⁴⁹ K montáži odpočúvacieho zariadenia skutočne prišlo dňa 24. marca 1965.⁵⁰ Koncom júla ŠtB pristúpila okrem iného z dôvodu zistených kontaktov s britským vojenským prídelcom v Prahe k predĺženiu odpočúvania, ako aj k nainštalovaniu ďalšieho odpočúvacieho zariadenia do novozriadenej Markovej pracovne.⁵¹ Toto druhé odpočúvacie zariadenie poverený príslušník ŠtB nainštaloval 27. augusta 1965.⁵² Hoci návrh požadoval predĺženie o 4 mesiace, náčelník KS MV Bratislava plk. Ferdinand Mlíky⁵³ schválil jeho predĺženie len o 2 mesiace. Dôvodom bola najmä nespokojnosť s častými návštevami príslušníkov a s tým súvisiacou obavou suseda Jozefa Nováka, vedeného ako dôverník pod krycím menom „JOZEF“, z dekonšpirácie. Rolu zohrali aj požiadavky na odpočúvania v iných prípadoch. Dokument súčasne deklaruje nutnosť zaznamenávať len „štátnobezpečnostné poznatky“ a vynechať záznamy o Markových pohľadoch na SNP či na všeobecné otázky. Táto formulácia naznačuje, že aj niektorí príslušníci bezpečnosti reflektovali skutočnosť, že gro Markových aktivít sa týkalo minulosti a nie Frankom predpokladanej špiónážnej spolupráce so Západom. Zároveň to zrejme odráža uvoľňovanie spoločenských pomerov a menší dôraz ŠtB na kriminalizovanie odlišných interpretácií Povstania.

⁴³ V origináli uvedené Wenohr.

⁴⁴ ABS, f. Správa zpravodajské techniky, C-6097 ZT, Operatívno-technický návrh na prevedenie úkonu C-7 v prípade „SPOJENIE“, 23.3.1965.

⁴⁵ Ferdinand Čatloš (1895 – 1972), vojak, počas ľudáckeho režimu aj politik.

⁴⁶ Gustáv Husák (1913 – 1991), právnik, komunistický politik.

⁴⁷ Ladislav Novomeský (1904 – 1976), spisovateľ, novinár, komunistický politik.

⁴⁸ MARKO, *Osobné spomienky na SNP. III. diel*, s. 181 – 183.

⁴⁹ Súčasne ŠtB z hlásení tohto agenta vedela, že Marko francúzskeho vojenského ataše v roku 1964 žiadal o vydanie duplikátov dvoch francúzskych vyznamenaní, ktoré mu bezpečnosť zabavila pri zatknutí, ako aj „*získaní finanční náhrady za prostředky, které MARKO údajně vynaložil v době SNP na jednotkou francouzských partizánů.*“ Archiv ÚPN, f. Krajská správa ZNB správa ŠtB Banská Bystrica, reg. č. 5528, Návrh na zpravodajské využití soukromné cesty spolupracovníka „KARLA“ do Anglie, 1.4.1965.

⁵⁰ ABS, f. Správa zpravodajské techniky, C-6097 ZT, Akcia „SPOJENIE“ úkon C-7 – zpráva o provedení montáže, 24.3.1965.

⁵¹ Tamže, Návrh na rozšírenie a predĺženie úkonu C-7 v prípade „SPOJENIE“, 30.7.1965.

⁵² Tamže, Akcia „SPOJENIE“ úkon C-7 – zpráva o rozšírení úkonu, 28.8.1965.

⁵³ K štruktúre KS MV Bratislava v tomto období pozri: SIVOŠ, Jerguš – KINČOK, Branislav. Organizačná štruktúra a personálne obsadenie Krajskej správy ministerstva vnútra v Bratislave v rokoch 1954 – 1966. In: *Pamäť národa*, 2010, roč. 6, č. 3, s. 39 – 52.

Obavy z dekonspirácie susedov sa skutočne naplnili, aj keď inak, než sa obával J. Novák. Jeho manželka Mária Nováková sa totiž pred kolegami pochválila, že z jej bytu bezpečnosť odpočúva generála Marka. V dôsledku toho mali príslušníci ŠtB vykonať nasledovné opatrenia: „...navštíviť menovanú, odovzdať jej dárek požívatin s tým, že doposiaľ nám v našej práci veľmi pomohli, že podarilo sa nám zaznamenať činnosť ilegálnej vysielacky, ktorú je však nutné naďalej sledovať. Vhodným spôsobom treba jej naznačiť, že máme informácie o tom, že na svojom pracovisku pred spoluzamestnancami rozprávala o tom, že orgánovia bezpečnosti prevádzajú odposluch u generála vo výslužbe. Je potrebné jej tento návrh vyvrátiť, že sledujeme iba ilegálnu vysielacku a že takéto reči neprospievajú na dobrom mene bezpečnosti a taktiež nevieme jak hodnotiť jej správanie, keďže inak s nami dobre spolupracuje. Ďalej bude nutné ju upozorniť, aby v spolupráci s nami zachovávala úplnú mlčanlivosť a viac nikdy pred nikým podobné veci nerozprávala.“⁵⁴ Uvedený rozhovor sa uskutočnil 7. decembra 1965 po odchode Nováka z domu a podľa názoru príslušníka kpt. Baláža Novákovú indiskrétnosť mrzela.

Z ďalšej dokumentácie okrem toho vyplýva, že vo vzťahu k Markovi vykonávala ŠtB v prvej polovici roku 1965 úkon K-3 (úkolová previerka korešpondencie), ktorý zodpovedný operatívny príslušník npor. Franko v apríli navrhol zrušiť, „...nakolko menovaný bude rozpracovávaný ako vedľajšia osoba /ako styk/ v akcii „SPOJENIE“, kde je rozpracovávaná vo zväzku K-321 ako hlavná osoba VEHORN⁵⁵ Wolfgang.“⁵⁶

Súčasne prišlo zo strany II. správy MV k spracovaniu návrhu na spravodajské využitie súkromnej cesty K. Münza „KARELA“ za bratom do Veľkej Británie, ktorú plánoval uskutočniť v júni 1965. Spolupracovník mal počas nej za úlohu objasniť Markove snahy o vybudovanie kontaktov s čs. emigrantmi vo Veľkej Británii a signál o snahe Marka nadviazať kontakt s nemenovaným britským spravodajským dôstojníkom.⁵⁷ Samotný bývalý generál Münza žiadal o uskutočnenie návštevy vo War Office a požiadanie o finančnú náhradu za výdaje, ktoré mal pri podpore britských vojenských osôb počas SNP. Britská strana v odpovedi podmienila vyplatenie kompenzácie dodaním relevantných podkladov a Markovi odporučila komunikovať prostredníctvom konkrétneho pracovníka britskej ambasády.⁵⁸

Iné hlásenia nasadených agentov dokladajú, že Marko sa skutočne zaoberal aj aktuálnou politikou, aj keď nie vždy dokázal držať prst na tepe doby či správne vyhodnotiť informácie. Napríklad počas obeda s Karolom Hahnom „BEDRICHOM“⁵⁹ v diétnej reštaurácii na Štúrovej ulici v Bratislave v novembri 1965 agenta presviedčal, že v čs. masovokomunikačných

⁵⁴ ABS, f. Správa zpravodajské techniky, C-6097 ZT, Úradný záznam, 16.11.1965.

⁵⁵ Správne Venohr.

⁵⁶ ABS, f. Historický fond štátnej bezpečnosti, H-522, Záverečná správa ku zväzku K-119 /akcia SPOJENIE/, 13.4.1965.

⁵⁷ Archív ÚPN, f. Krajská správa ZNB správa ŠtB Banská Bystrica, reg. č. 5528, Návrh na zpravodajské využití soukromné cesty spolupracovníka „KARLA“ do Anglie, 1.4.1965.

⁵⁸ Archív ÚPN, f. Krajská správa ZNB správa ŠtB Banská Bystrica, reg. č. 5528, Předběžné vyčtení spol. KARLA po jeho návratu z Londýna, 30.6.1965.

⁵⁹ K. Hahn „BEDRICH“, zatknutý v roku 1956 pre rozkrádanie národného majetku podľa § 245 Tr. zákona, bol získaný k spolupráci v marci 1960 počas pobytu v NTP Valdice do skupiny „slovenských a maďarských separatistov“. Na základe ním založených poznatkov ŠtB založila viacero prípadov vrátane prípadu „SPOJENIE“. V roku 1966 sa uvažovalo o jeho vysadení do zahraničia, čo sa napokon neuskutočnilo. Od roku 1967 vyšetrovaný v rámci skupiny, ktorá sa zaoberala „šmelinou“, v roku 1967 vysadený na základe rozhodnutia príslušníkov Krajskej správy MV v Bratislave, avšak za nedodržania predpisov, bez schválenia náčelníkom rozviedky. Spracované na základe dokumentov zo zväzkov: A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, A-28594. ABS, f. Hlavní zpráva rozvědky, r. č. 10081/371.

prostriedkoch zverejnená správa o úmrtí generála Leva Prchalu (1892 – 1963) nie je pravdivá. Tvrdil, že sa „bezpečne dozvedel“, že Prchala je naďalej na Západe aktívny a riadi činnosť svojej skupiny. Súčasne kvitoval návštevu V. Šalgoviča a M. Chudíka u Jarmily Golianovej, vdovy po gen. Golianovi v Prahe. Obaja funkcionári mali podľa Markových informácií pomôcť prijatiu Golianovho syna Ivana na strednú školu, zabezpečiť mu internátne ubytovanie a pomôcť k získaniu štipendia.⁶⁰ Podľa Markových informácií mal nad osudom mladého Goliana prevziať patronát náčelník politickej správy Východného vojenského okruhu gen. Samuel Kodaj. Marko sa v rozhovore s agentom ďalej venoval otázke svojej rehabilitácie, ako aj témam súvisiacim so svojimi spomienkami a ambíciou viesť ďalší výskum k SNP, pričom slovami agentúrneho záznamu: „*MARKO na to kladie obrovský dôraz, aby sa dostal na Akadémiu vied, lebo táto je vraj teraz útočiskom skrachovaných politických existencií / Husák, Okály atď./ s ktorými by sa mohol potom nepozorovane stykať a jednať.*“⁶¹

Bizarný na celej veci nie je len záujem ŠtB o historické témy, ale dojem serióznosti nevzbudzuje ani opakovane pozitívne bratislavskými príslušníkmi hodnotený agent Hahn „BEDŘICH“. Bezpečnosť o ňom totiž disponovala aj menej lichotivými informáciami, a to ešte z čias, keď si Hahn aj Marko odpykávali trest vo Valdiciach. Vo vyhodnotení, ktoré cituje aj z agentúrnych hlásení spolupracovníka Münza „KARELA“, sa o vzťahu Hahn – Marko je možné dočítať nasledovné: „*[KAREL, pozn. M.M.] Ví o jeho styku s gen. MARKEM, ktorý se mu se vším svěří, ale BEDŘICH jej pokládá za člověka, kterému to nemyslí /senilní/, který všechno vyžvaní. (...) V závěru své zprávy KAREL uvádí v souvislosti s vyjadřováním BEDŘICHA ke gen. MARKOVI názor MARKA na BEDŘICHA. BEDŘICH mu v rozhovoru uváděl, že se MARKO ptal na KARLA z hlediska jeho spolehlivosti. KAREL uvádí, že podobnou rozpravu měl i on s MARKEM o BEDŘICHOVI krátce předtím, kdy mu MARKO řekl, že BEDŘICHOVI nevěří a domnívá se o něm, že spolupracuje s policií.*“⁶²

Markova nedôvera dokonca k obom agentom vyplýva z agentúrneho záznamu v osobnom zväzku Münza „KARELA“. Podľa tohto záznamu bývalý generál navštívil Hahna „BEDŘICHA“ začiatkom marca 1966 na pracovisku a referoval mu o debate s Münzom. Zdôveril sa mu s podozrením, že Hahn má spojenie s „račianskou“ (dnes budova policajného prezidia, vtedy sídlo ŠtB bratislavskej správy ZNB na Račianskej 45), pričom sledoval Münzovu reakciu. Ten Hahna čiastočne bránil, no zároveň pripúšťal oprávnenosť Markových podozrení. Marko tak na základe rozhovoru usúdil, že agent vie viac, než priznáva, a nie je mu možné dôverovať.⁶³ Ako historik pri čítaní záznamov dedukujem, že Marko nedôveroval ani jednému z agentov a citované debaty vníma ako snahu ich vyprovokovať.

Aj napriek istým výhradám náčelníka KS MV Bratislava plk. Mlíkveho z dokumentácie vyplýva, že odpočúvanie Markovho bytu pokračovalo celý rok 1965 a prenieslo sa aj do roku 1966. V schválenom návrhu na predĺženie úkonu C-7 o ďalšie tri mesiace z januára 1966 sa uvádza, že podľa zistení operatívneho pracovníka ŠtB F. Franka sa Marko dopúšťal trestnej činnosti podvracania republiky tým, že vo svojom byte prijímal rôzne „reakčné“

⁶⁰ Porovnaj: MARKO, *Osobné spomienky na SNP. III. diel*, s. 210 – 214.

⁶¹ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti, H-522, Agentúrna správa č. 108, 16.11.1965.

⁶² ABS, f. Hlavní zpráva rozvědky, Spolupracovník BEDŘICH, dříve LEV, 6. odbor, operativní skupina, 7.11.1966.

⁶³ Archiv ÚPN, f. Krajská správa ZNB správa ŠtB Banská Bystrica, reg. č. 5528, MARKO Jozef, býv. generál ČSA – zpráva, 6.3.1966. Úplne v inom duchu sa nesie ďalšia správa k tejto udalosti, zo stretnutia Hahna s Münzom o pár dní neskôr: „*Pri tejto príležitosti mi MÜNZ ako mimochodom poznamenal, že nedávno v rozhovore s MARKOM tento mu položil niekoľko „ťažkých“ otázok týkajúcich sa mojej osoby – skrátka, že sa silne kádruoval uňho, pričom chcel vedieť, či MÜNZ pripúšťa, že by som pracoval pre Februárku (...). On (MÜNZ) sa vraj len smial jeho dotazom a uisťoval ho, že je na falošnej stope.*“ Tamže, H. K. MÜNZ – zpráva, 10.3.1966.

zmýšľajúce osoby, s ktorými viedol „politické rozhovory trestného charakteru“, a „vyvíja snahu presadzovať myšlienku federatívneho riešenia slovenskej otázky“.⁶⁴

Franco predložil prakticky identicky odôvodnený návrh na predĺženie odpočúvania aj v júni 1966⁶⁵ a odpočúvanie pokračovalo až do začiatku októbra 1966, keď boli zariadenia demontované.⁶⁶

Protištátnu činnosť však nepreukázali ani informácie od tajných spolupracovníkov. Napríklad správa od agilného agenta K. Hahna „BEDRICHA“ zo dňa 17. novembra 1966 referovala o stretnutí J. Marka s Jaroslavom Fabokom, bývalým funkcionárom Demokratickej strany a politickým väzňom. Obaja muži debatovali najmä o stretaní sa, kontaktoch či cestovaní do zahraničia,⁶⁷ podľa môjho názoru sa tu žiadne poznatky o trestnej činnosti nenachádzajú.

Výsledky približne trojročnej práce na prípade „SPOJENIE“, v ktorom npor. František Franko rozpracovával Marka, Arnolda a ich spojku na Západ Stadlera, sú aj začiatkom roku 1967 zhrnuté len veľmi vágne: „V skupinovom oper[atívnom] zväzku „SPOJENIE“ sú rozpracovávané horeuvedené osoby a ich styky na základe trestnej činnosti podvracania republiky v spojení so zahraničím. Okrem toho sú ARNOLD a STADLER podozriví z prevádzania špionáže v prospech západonemeckej rozviedky.“⁶⁸

Uvedená trestná činnosť údajne spočívala v tom, že Jozef Marko komunikoval s nemeckým novinárom Wolfgangom Venohrom, na Slovensku neskôr známym najmä vďaka knihe o SNP z roku 1979⁶⁹, ktorý Markove svedectvo využil v tlači či vo filme *Slowakei – vergesenes Land*. Arnold vraj zas svoju súkromnú cestu do Juhoslávie a Švajčiarska v roku 1965 využil na zasielanie Markových materiálov na Západ.

Podľa Franka Markove materiály vyjadrovali myšlienku „slovenskej svojbytnosti“ s orientáciou na Západ. Citovaný dokument obsahuje aj ďalšie ťažko overiteľné a príliš všeobecné poznatky. Podľa Franka vraj Marko žiadal Stadlera, aby mu doniesol z Rakúska „*nejakú spravodajskú knihu*“, ktorá mala byť údajne na indexe nielen v Československu, ale aj na Západe. Formulácia o „nejakej spravodajskej knihe“ na indexe v dokumente sumarizujúcom tri roky činnosti ŠtB, na ktorej participovalo niekoľko tajných spolupracovníkov, a kde bol nasađený odposluch a sledovala sa korešpondencia, znie neuveriteľne, ak nie rovno ako mrhanie štátnymi prostriedkami. Okrem toho informácie obsiahnuté v citovanom dokumente svojou dikciou až príliš pripomínajú formulácie z trestného konania proti skupine Karvaš a spol.

Z dokumentu ďalej vyplýva, že Hahn „BEDRICH“ sa pravidelne s oboma bývalými dôstojníkmi stretával a následne informoval ŠtB. Dokumentácia navodzuje dojem, že minimálne Arnold agentovi dôveroval a informoval ho aj o veciach, ktoré dôstojníci ŠtB interpretovali ako jednoznačne protištátnu činnosť: spoluprácu so západonemeckou rozviedkou a volanie po štátnej samostatnosti Slovenska s demokratickým režimom.

Na jar 1967 sa prípad zastavil, najmä v dôsledku emigrácie Karola Hahna „BEDRICHA“. Hahn, ktorý mal po prepustení z väzenia aj napriek spolupráci s ŠtB problémy s nájdením

⁶⁴ ABS, f. Správa zpravodajskej techniky, C-6097 ZT, Návrh na rozšírenie a predĺženie úkonu C-7 v prípade „SPOJENIE“, 14. 1. 1966.

⁶⁵ Tamže, Návrh na rozšírenie a predĺženie úkonu C-7 v prípade „SPOJENIE“, 7. 6. 1966.

⁶⁶ Tamže, Akcia „SPOJENIE“ úkon C-7 zpráva o prevedení demontáže, 4.10.1966.

⁶⁷ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti, H-522, Agentúrna správa číslo, 23.11.1966.

⁶⁸ ABS, f. Hlavní zpráva rozvědky, r. č. 10081/371, Plán dalšího postupu při rozpracovávaní případu „SPOJENIE“, 3.3.1967.

⁶⁹ Wolfgang VENOHR. *Aufstand für die Tschechoslowakei*. Hamburg : Wegner 1969; VENOHR, Wolfgang. *Aufstand in der Tatra. Der Kampf um die Slowakei 1939 – 44*. Königstein, 1979.

vhodného zamestnania, v apríli 1967 s vedomím svojho riadiaceho orgánu z bratislavskej kontrarozvedky emigroval na Západ.⁷⁰ Aj preto musela ŠtB pri dokumentácii Markovho „protišťátneho konania“ využiť aj agentov s ideologicky nevhodnou minulosťou. Aj tak však išlo o iluzórnu trestnú činnosť, ako o tom vypovedá napríklad agentúrna správa spolupracovníka bratislavskej ŠtB Štefana Ravasza, krycím menom „JURAJ“,⁷¹ ktorý v máji 1967 informoval o návšteve Georgesa Barazera de Lannurien⁷², bývalého kapitána francúzskeho oddielu 1. čs. partizánskej brigády M. R. Štefánika. Podľa správy sa debaty účastníkov, medzi ktorými boli o. i. Marko či ďalší účastník SNP perzekvovaný v komunistických žalároch, Jozef Dobrovodský, týkali predovšetkým udalostí spojených so Slovenským národným povstaním.⁷³

Ďalší návrh na zavedenie odposluchu v ex-generálovom byte Franko spracoval v decembri 1967 a aj tento jeho nadriadení schválili. Z prílohy k dokumentu navyše vyplýva, že Markovi ŠtB v tom čase odpočúvala aj telefón (úkon E-4).⁷⁴ Odpočúvacie zariadenie príslušníci bezpečnosti opätovne demontovali dňa 25. marca 1968.⁷⁵ Rovnako prišlo k prerušeniu rozpracovávaní Marka aj Münzom „KARELOM“, v jeho prípade zachovaný a čiastočne vytriedený zväzok neobsahuje informáciu, prečo už viac neprinášal poznatky o Markovi. Predpokladám, že okrem už naznačenej nedôvery to mohlo spôsobiť aj presťahovanie spolupracovníka do iného mesta.

Najhmataateľnejším výsledkom takmer štyri roky trvajúcich aktivít ŠtB proti Markovi sa tak stala správa pre Ústredný výbor Komunistickej strany Slovenska z 10. apríla 1968.⁷⁶ Táto rekapituluje a rozširuje čitateľovi už známe dovtedy získané poznatky a potvrdzuje neopodstatnenosť vykonaných opatrení. V správe sa uvádza, že Marko ešte počas výkonu trestu v roku 1963 písomne kontaktoval gen. Leva Prchalu v londýnskom exile a ponúkal mu spoluprácu po zvrhnutí komunistického režimu v Československu. Budúcnosť Slovenska si Marko údajne predstavoval v rámci „európskej federácie“ a po prepustení sa vraj dokonca vyjadril: „*My Slováci dostaneme od Nemcov viac slobody ako máme doteraz.*“⁷⁷ Správa ďalej uvádza, že Marko krátko po prepustení z väzenia v roku 1964 pri príležitosti 20. výročia SNP poskytol rozhovor už spomenutému Wolfgangovi Venohrovi, ktorý podľa interpretácie autora dokumentu tak rozhovor, ako aj Markom poskytnuté dokumenty propagandisticky zneužil proti Československu. Ďalšie materiály mu podľa informácií ŠtB vraj poskytol v roku 1965 cez Juhosláviu. Rovnako podľa správy do zahraničia prepašoval svoj obsiahlejší text o odboji a SNP a udržiaval kontakty s osobami, ktoré boli podozrivé zo špionáže, resp. stíhané pre špionáž pre Západ. Tu sa, samozrejme, žiada dovysvetliť, že byť stíhaný alebo

⁷⁰ ABS, f. Hlavní zpráva rozvědky, r. č. 10081/371, Správa o emigrácii spolupracovníka „BEDRICH“ číslo zväzku 9498, 10.4.1967; ABS, f. Hlavní zpráva rozvědky, r. č. 10081/371, Bývalý agent Stb „BEDŘICH“ – vyjádření, 27.4.1971. Už v roku 1966 bratislavská kontrarozvedka spracovala plán na jeho vysadenie, ktorý sa však v dôsledku negatívneho stanoviska rozvedky neuskutočnil. Medzitým sa Hahn, zrejme aj v dôsledku neutešených finančných pomerov, zapojil do „šmeliny“ a hrozilo mu nové stíhanie. Keďže sa príslušníkom ŠtB nepodarilo presvedčiť prokuratúru o jeho vylúčení z konania, pomohli mu s emigráciou.

⁷¹ Zväzok spolupracovníka skartovali v 80. rokoch 20. storočia.

⁷² V dokumente nesprávne označený ako „de Lannovierre“.

⁷³ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti („H“), H-522, Zpráva č. 72, 24.5.1967.

⁷⁴ ABS, f. Správa zpravodajské techniky, C-6097 ZT, Operatívno-technický návrh na prevedenie úkonu C-7 v akcii „SPOJENIE“, 7.12.1967; Plán využitia úkonu C-7.

⁷⁵ Tamže, Zpráva o prevedení demontáže úkonu C-7 v akcii SPOJENIE, 25. 3. 1968.

⁷⁶ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti („H“), H-522, Správa o negatívnych prejavoch generála v. v. Jozefa Marku, 10.4.1968.

⁷⁷ Tamže.

aj odsúdený pre špionáž bolo v 50. rokoch v ČSR pomerne bežné a zo správy ŠtB vyplýva, že sa stýkal do značnej miery práve s bývalými politickými väzňami, s ktorými riešili aktuálne otázky, najmä možnosť rehabilitácie: „*Ako bolo zistené, MARKO i tieto osoby, ktoré boli v ČSSR stíhané pre špionáž nahovára, aby si podávali žiadosti o rehabilitáciu a aby sa odvolávali na to, že k doznaní boli donútení fyzickým násilím.*“⁷⁸

Dokument ďalej prezentuje Markove hanlivé vyjadrenia na adresu komunistického režimu a vtedajšieho prvého tajomníka ÚV KSS Vasilu Biľaka. Na margo vzťahu so ZSSR vraj dokonca uviedol, že: „*... naši východní bratia si z nás urobili úplnú kolóniu a my aj keby sme chceli obchodovať so Západom, tak nemáme s čím, lebo všetko ide do ZSSR.*“⁷⁹

Neortodoxné názory mal údajne aj na margo arabsko-izraelského konfliktu či vo vzťahu k Slovenskej republike z obdobia 2. svetovej vojny. Opäť je tak podľa môjho názoru celkom zrejmé, že uvedené informácie bolo aj v roku 1968 ťažko možné kvalifikovať ako protištátnu činnosť, išlo sčasti o politickú kritiku a sčasti o bežné spoločenské kontakty.

Neúspešnosť celého snaženia napokon ilustruje aj vnútorné vyhodnotenie dlhodobého odpočúvania z júna 1968. V záverečnom dokumente sa konštatuje: „*Cieľom úkonu C-7 bolo preverovať a kontrolovať závadové rozhovory a styky objektu s VC STADLEROM a VENO-HROM, ako i s ďalšími osobami rozpracovanými v prípade „SPOJENIE“ a „NEPRIATEL“*“⁸⁰. *Tento cieľ bol splnený iba z časti, nakoľko zvlášť v poslednom období objekt prevádzal rozhovory buď mimo záujmovej miestnosti a tiež i do značnej miery obmedzil styky na svojom byte v dôsledku prevádzanej rehabilitácie, ktorá mu v tom období prebiehala. Uvedená skutočnosť ovplyvnila aj dobu nasadenia úkonu C-7, ktorý bol predčasne zrušený.*“⁸¹ Nízkou efektívnosťou nasadenia odpočúvania ilustruje tiež štatistika záverečného obdobia odpočúvania, keď od decembra 1967 do marca 1968 príslušníci aktívne odpočúvali 90 ráz v trvaní 1440 hodín, pričom toto ohromné úsilie prinieslo len 7 správ.⁸² Okrem toho vynaložila ŠtB v rámci vykonávania odposluchov Marka približne 950,- Kčs, zväčša na nákup vecných darov pre manželov Novákovcov.⁸³

Nepriateľ režimu aj za normalizácie

V roku 1968 sa bývalý politický väzeň Jozef Marko angažoval v Slovenskej organizácii na ochranu ľudských práv (SONOLP), kde sa stal dokonca jej podpredsedom. Okolnosti vzniku organizácie a svoj pohľad na jej pôsobenie stručne zhrnul v treťom diele svojich spomienok,⁸⁴ ktoré končia rokom 1970. Pri opisovaní jeho ďalších osudov preto nie je možné porovnávať dokumentáciu ŠtB s jeho pohľadom na udalosti. Angažovanie v SONOLP jeho život ovplyvňovalo prakticky až do konca a spôsobilo, že záujem Štátnej bezpečnosti o jeho osobu neochabol ani v nasledujúcom desaťročí. V dôsledku tejto činnosti Marka Štátna bezpečnosť začiatkom 70. rokov 20. storočia zaevidovala v kategórii nepriateľská osoba. Návrh na jeho zaradenie do evidencie nepriateľských osôb v zmysle rozkazu federálneho

⁷⁸ Tamže.

⁷⁹ Tamže.

⁸⁰ Išlo o rozpracovávanie Jaroslava Faboka (1921 – 2017), bývalého funkcionára Demokratickej strany a politického väzňa.

⁸¹ ABS, f. Správa zpravodajské techniky, C-6097 ZT, Vyhodnotenie úkonu C-7 v prípade „SPOJENIE“, 20.6.1968.

⁸² Tamže, Vyhodnotenie úkonu C-7 v prípade „SPOJENIE“, 24. 6. 1968.

⁸³ Tamže, Evidenční list výdajů.

⁸⁴ MARKO, *Osobné spomienky na SNP. III. diel*, s. 269 – 278.

ministra vnútra (RMV) č. 44/70⁸⁵ predložil čitateľovi dobre známy, medzitým už kapitán František Franko 19. novembra 1970. Zdôvodnenie len jednoducho prepísal z predchádzajúcich písomností: akt odôvodnil kontaktom s Prchalom, ktorému údajne ešte z väzenia poslal prostredníctvom prof. Jozefa Čabelku list, ďalej kontaktom s W. Venohrom a inými cudzincami v 60. rokoch, angažovaním sa v SONOLP, ktoré samo o sebe v zmysle RMV č. 44/70 zakladalo povinnosť evidovať danú osobu v evidencii nepriateľských osôb, ďalej pre protisovietske postoje, pričom celkové postoje Marka hodnotil Franko ako bez kladného vzťahu k socialistickému zriadeniu a komunizmu vo všeobecnosti.⁸⁶

Bohužiaľ, zachovaný materiál z tohto obdobia je ešte torzovitejší a zo zväzkov spolupracovníkov, ktorých hlásenia sa nachádzajú v spise „Generál“, sa toho zachovalo len málo. Z tohto zväzku je však zrejme, že spis z historického fondu ŠtB obsahuje nielen evidenčné zachytené poznatky o jeho osobe, ale že ŠtB uskutočňovala aj aktívne kroky. Ide o spis, do ktorého pracovníci ŠtB neskôr zlúčili osobný zväzok, v ktorom sa uchovávali písomnosti vzťahujúce sa k operatívne rozpracovávaniu, a zväzok nepriateľskej osoby, v ktorom sa písomnosti len evidovali; pričom sa tu nachádza iba torzo písomností. Značná časť tajných spolupracovníkov, ktorí bezpečnosti v 70. rokoch podali o Markovi jednu či viac informácií, je z prostredia bývalých politických väzňov a v roku 1968 aktivistov SONOLP.⁸⁷ Žiaden z agentúrnych zväzkov týchto osôb sa však nezachoval.

Plán previerky nepriateľskej osoby z konca októbra 1973 stanovil za cieľ aktívne zisťovať Markove politické názory, jeho reakcie na politické dianie na Blízkom východe (jomkipurská vojna), zisťovať jeho styky v rámci ČSSR aj v zahraničí a jeho činnosť v tomto smere. Tieto opatrenia sa mali uskutočniť prostredníctvom Jána Pospíšela, evidovaného ako tajný spolupracovník s krycím menom „JANKO“,⁸⁸ v prítomnosti ktorého Marko rozvíjal úvahy o nutnosti postupne odstaviť komunistov od moci. V rozhovore s ním hodnotil aktivity SONOLP ako prenáhlené a zbrklé s tým, že neodhadli správne svoje sily. Táto „unáhlenosť“ podľa Marka pramenila aj zo vzájomnej rivality medzi ním a E. Vidrom, s ktorým sa sporili o zásluhy. Sám vo vtedajšej situácii nevidel možnosť, ako ďalej pracovať na presadzovaní myšlienok bývalého SONOLP.⁸⁹

Úplne inak sa pred rovnakým spolupracovníkom vyjadril v polovici decembra 1973, po rehabilitácii a vyplatení finančného odškodnenia. Podľa správy sa venoval primárne stretnutiam s priateľmi a písaniu pamätí.⁹⁰ Aj ďalšie správy od Pospíšela „JANKA“ prinášali poznatky najmä o tom, že Marko píše pamäti, informovali o jeho rodinných pomeroch a spomienkach na väzenie. Marko sa podľa hlásení agenta označoval za osobného väzňa Viliama Širokého a veril, že po súdnej rehabilitácii sa dočká aj rehabilitácie vojenskej.⁹¹

⁸⁵ Dostupný online: <https://www.upn.gov.sk/data/projekty/rozkazy-mv/RMV_44_70.pdf>, prístup 13.05.2025.

⁸⁶ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti, H-522, Návrh na zaradenie do evidencie nepriateľských osôb, 19.11.1970.

⁸⁷ Spis „Generál“ tiež obsahuje viacero správ o bývalom politickom väzňovi Živodarovi Tvarožkovi, napríklad aj správu z februára 1972, ktorá sa týkala Tvarožkových stykov v rámci SONOLP a ktorú krátko pred svojou smrťou podal bývalý funkcionár Hlinkovej gardy Ľudovít Mutňanský, evidovaný ŠtB ako agent s krycím menom „MARTA“ (ev. č. 5575). Tamže, Záznam číslo, 2.2.1972.

⁸⁸ Tamže, Plán kontroly evidovanej „NO“, 26.10.1973. Pospíšela (1919 - ?) začiatkom 50. rokov odsúdil Krajský súd v Bratislave za pokus o únos lietadla a emigráciu na 15 rokov. V roku 1968 sa angažoval v SONOLP. Archív ÚPN, f. Vyšetrovacie spisy, Bratislava, V-746.

⁸⁹ Tamže, Záznam číslo (neuvedené), 2.5.1973.

⁹⁰ Tamže, Záznam číslo (neuvedené), 20.12.1973.

⁹¹ Tamže, Záznam číslo (neuvedené), 27.2.1974.

Z podobného súdka sú aj správy Jána Reháka, spolupracovníka ŠtB s krycím menom „MONARCH“.⁹² V jednom z hlásení zo stretnutia s Katarínou Lazarovou agent reprodukoval jej tvrdenia, podľa ktorých Marko do SONOLP prijímal len vojakov s cieľom zabezpečiť si „vysokú politickú pozíciu“ na úkor komunistickej strany. Naopak, bývalý predseda Dr. Emil Vidra zas údajne preferoval viackrát trestané osoby s jednoznačne protikomunistickým zmýšľaním.⁹³ Iné hlásenie tohto spolupracovníka, konkrétne z 1. novembra 1973, reprodukuje rozhovor J. Marka s bývalým „kolegom“ zo SONOLP, už spomínaným Jaroslavom Fabokom, ktorý agentovi porozprával o tom, že Marko píše pamäte, v ktorých chcel priblížiť celý priebeh svojej vojenskej kariéry. Správa pokračuje reprodukovaním Markových názorov na to, že komunistov treba od moci odstaviť postupne.⁹⁴ Popri agentoch, ktorých na rozpracovávanie Marka dôstojníci ŠtB zameriavali cielene, sa v zväzkoch bývalej ŠtB objavujú aj takí, ktorých zadanie bolo iné a poznatky o Markovi boli skôr akýmsi vedľajším produktom. Spolupracovník František Brychta, krycím menom „RICHARD“,⁹⁵ počas schôdzky začiatkom mája 1974 svojho riadiaceho dôstojníka informoval o stretnutí bývalých dôstojníkov v Prahe z augusta 1973, na ktorom participoval aj Jozef Marko, Ján Malár a Jarmila Golianová.⁹⁶

Okrem toho mal bývalý generál – zo strany ŠtB označený ako „objekt GENERÁL“ – príležitostne za päťami aj sledovacie komando, výsledky činnosti ktorého je ťažko možno označiť inak ako problematické. Pre ilustráciu: zo zvodky zo sledovania z 29. októbra 1973 vyplýva, že Marko sa o 16:45 stretol v Rači na električkovej zastávke Čachtická s priateľmi Jánom Štefánikom,⁹⁷ Jánom Paľovským a Ivanom Thurzom (agent „JOZEF“)⁹⁸ a spoločne navštívili blízky súkromný dom, odkiaľ po deviatej večer odišli v povznesenej nálade.⁹⁹

Inokedy, napr. dňa 6. marca 1974, sledovali jeho byt od 7:00 do 11:30, pričom svoje bydlisko neopustil.¹⁰⁰ O deň neskôr sledovačka stála pred bytom s rovnakým výsledkom celý deň, od 7:00 do 20:30.

V súvislosti s intenzívnym vyhodnocovaním „signálov o protištátnej činnosti“ Jozefa Marka v tomto období aj spoločenský styk s ním automaticky znamenal upriamenie pozornosti ŠtB na seba. Tento fakt ilustruje záznam k osobe Antona Beladiča z Rače z februára

⁹² Ján Rehák (1926 - ?), pôsobil koncom 2. svetovej vojny ako spojka pre partizánsku skupinu Čapajev. V lete 1949, počas výkonu základnej vojenskej služby dezertoval a utiekol do Rakúska. V priebehu rokov 1949 a 1950 opakovane prekračoval čs.-rakúsku hranicu ako agent-chodec, pričom ho vo februári 1950 zadržali príslušníci ŠtB. Odsúdený na 25 rokov väzenia, prepustený na amnestiu v roku 1965. Koncom roku 1969 ho ŠtB vypočúvala k jeho činnosti v SONOLP a prijal ponuku na spoluprácu. Zväzok spolupracovníka bol koncom 80. rokov preskartovaný a zachovalo sa v ňom len niekoľko dokumentov, konkrétne memorandá, rukopisný záväzok k spolupráci z júna 1970, vyhodnotenie a záverečná správa. Z nich vyplýva zameranie spolupracovníka na osoby spojené s bývalým SONOLP. V zachovanej dokumentácii sa konkrétne J. Marko nespomína. Bližšie: A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, r. č. 11374, MONARCH.

⁹³ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti („H“), H-522, Bývalí členovia SONOLP – správa o ich postojoch, 25.9.1972.

⁹⁴ Tamže, Záznam č. 341/73, 1.11.1973.

⁹⁵ František Brychta (1922 - ?), pôsobil ako spolupracovník v problematike Zväzarm. Zachovaný zväzok vid' Archív ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, r. č. 4899.

⁹⁶ A ÚPN, f. KS ZNB S ŠtB Bratislava, agentúrne spisy, An 4899, Záznam č. 113/74, 3.5.1974.

⁹⁷ Známy slovenský bibliograf a literárny kritik Ján Štefánik (1901 – 1987) bol taktiež účastníkom SNP.

⁹⁸ Spis spolupracovníka skartovali v 80. rokoch 20. storočia.

⁹⁹ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti, H-522, Zvodka sledovania objektu GENERÁL zo dňa 29.10.1973, 30.10.1973.

¹⁰⁰ Tamže, Zvodka sledovania objektu GENERÁL zo dňa 6.3.1974, 7.3.1974.

1974: „*Vzhľadom na to, že ide o osobu, u ktorej sa s býv[alým] ods[údeným] J. Markom zišli viaceré záujmové*¹⁰¹ *osoby budú preskúmané možnosti TS*“, VLADIMÍR¹⁰² k ich podstave nakoľko tento pracuje na horeuvedenom pracovisku.¹⁰³

ŠtB v tejto súvislosti pripravila rôzne opatrenia aj voči ďalším osobám, ktoré sa s Markom stretávali, napríklad pohovory či výsluchy¹⁰⁴. Vo výsledku agent Ravasz „VLADIMÍR“ hlásil, že od manželky hostiteľa sa dozvedel o stretnutiach viac: stretávajú sa u nich starí známi, ktorí debatujú nad časou vína. Podľa tohto „zdroja“ do skupiny nepatrili len bývalí väzni, ale chodieval k nim napríklad aj spisovateľ Ján Smrek či výtvarník Ján Mudroch. Okrem agentúrnych správ ŠtB získavala požadované poznatky aj predvolaniami a pohovormi so zainteresovanými osobami. Túto skúsenosť absolvoval napr. účastník posedení v Rači Gašpar Maco. Podľa zachovaného záznamu sa ho príslušník II. odboru bratislavskej ŠtB mjr. Štefan Varga pýtal najmä na dianie v SONOLP. Maco poskytol informácie o dianí v organizácii v roku 1968 a k rozporom medzi predsedom Emilom Vidrom a sekulárnejšie orientovanými členmi. Podľa Macovej interpretácie Vidra spolu s prof. Vladimírom Juklom presadzovali „cirkevníckárstvo“, kým druhá skupina, ktorej sa Maco cítil byť členom, sa zaštiťovala odkazom povstania, snažili sa primárne o rehabilitáciu politických väzňov, nie o potrestanie páchatel'ov nezákonnosti z 50. rokov.¹⁰⁵

Operatívni pracovníci ŠtB boli o protištátnej činnosti Marka skalopevne presvedčení, a tak popri agentúrnom rozpracovaní a občasnom sledovaní pokračovali aj v jeho odpočúvaní. Koncom februára 1974 prehodnotili poznatky o Markovi a na tomto základe ho aj naďalej evidovali ako nepriateľskú osobu I. kategórie (najvyššia kategória).¹⁰⁶ Krátko nato začali s prípravou na inštaláciu odpočúvacieho zariadenia v jeho byte. Zástupca náčelníka odboru spravodajskej techniky Hlavnej správy ŠtB v Bratislave mjr. Milan Macúšek¹⁰⁷ a náčelník 2. odboru (vnútorné spravodajstvo) správy ŠtB Bratislava pplk. Ján Bielik na spoločnej porade prerokovali možnosti inštalácie úkonu TA-111 (dlhodobý odposluch) so záverom, že úkon je technicky uskutočniteľný a „*orgánom spravodajskej techniky je situácia v mieste nasadenia úkonu známa z predchádzajúceho úkonu*“.¹⁰⁸

Operatívni pracovníci vnútorného spravodajstva mali preveriť pohyb „objekta“ a jeho rodiny a zabezpečiť ich tzv. zaistenie (tzn. dozerali na to, aby neprišlo k narušeniu priebehu inštalácie odpočúvacieho zariadenia ich príchodom do bydliska) po dobu vykonávania

¹⁰¹ Rozumej osoby, o ktoré mala ŠtB spravodajský záujem.

¹⁰² Viktor Ravasz „VLADIMÍR“, ev. č. 8470, evidovaný KS ZNB S ŠtB Bratislava.

¹⁰³ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti, H-522, BELADIČ Anton – záznam, 7.2.1974. Ako pracovisko je uvádzané JRD Rača.

¹⁰⁴ Tamže, MAJER Viliam – záznam, 7.2.1974; Tamže, MACO Gašpar – záznam, 8.2.1974.

¹⁰⁵ Tamže, MACO Gašpar – záznam o prevedenom pohovore, 14.3.1974.

¹⁰⁶ Tamže, MARKO Jozef – NO prehodnotenie, 28.2.1974.

¹⁰⁷ Milan Macúšek (nar. 1928) pôsobil ako príslušník ŠtB v rokoch 1966 – 1974, v ZNB už od roku 1953. Počas celej svojej kariéry v rámci strážneho útvaru ZNB v Jáchymove, v rokoch 1954 – 1966 v rámci zložky Verejná bezpečnosť. Od roku 1966 pôsobil na VI. Odbore (operatívnej techniky) S ŠtB KS ZNB Bratislava a XII. správy ZNB, resp. Odbore spravodajskej techniky Hlavnej správy ŠtB Slovenskej socialistickej republiky. Pôsobil ako referent, náčelník oddelenia výkon operatívnej techniky či zástupca náčelníka odboru. A ÚPN, karta príslušníka OEC 120 046; A ÚPN, f. Personálne spisy, Milan Macúšek.

Na M. Macúška bol od roku 1986 evidovaný spis č. 32768 v kategóriách kandidát tajnej spolupráce a rezident na správe ŠtB Správy ZNB hlavného mesta Bratislavy a západoslovenského kraja, kde bol evidovaný pod krycím menom „TECHNIK“; riadil viacerých dôverníkov.

¹⁰⁸ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti, H-522, Stanovisko k návrhu na prevedenie úkonu TA-111 v akcii „GENERÁL“, 10.4.1974.

úkonu. Ďalej mali zistiť, či kľúčmi od bytu disponujú aj iné osoby, a prípadne zaistiť aj tie. Napokon mali zabezpečiť nepozorovaný vstup do bytu príslušníkom odboru spravodajskej techniky a strážiť okolie počas akcie. Operatíva mala ďalej predložiť časový plán „vyťažovania úkonu“, t. j. dĺžku trvania odpočívania a pracovníci odboru spravodajskej techniky mali zabezpečovať montáž, centralizáciu a vyťažovanie úkonu, t. j. získavanie záznamov a spoločne s operatívou celú akciu zaistiť. Po rozbere možností predložil do konca apríla 1974 náčelník II. odboru KS ZNB S ŠtB Bratislava návrh zaviesť na Marka dlhodobý odposluch a tento návrh bol aj schválený.¹⁰⁹

V druhej polovici 70. rokov znížila ŠtB intenzitu jeho rozpracovávaní, a to aj s ohľadom na vek J. Marka, ktorý v roku 1974 dovŕšil sedemdesiatku. V rámci organizačných zmien vznikla v roku 1974 XII. správa Federálneho ministerstva vnútra s celoslovenskou pôsobnosťou, ktorá prevzala spis nepriateľskej osoby, vedený na J. Marka. Príslušný referent XII. správy FMV na neho založil spis preverovanej osoby (PO) a následne spracoval plán agentúrno-operatívnych opatrení.¹¹⁰ Tento dokument obsahuje aj zmätočné tvrdenia („Menovaný bol za prvej ČSR generálom ČSA“), je zhrnutím informácií zo spisu. Uvádza, že bývalého generála v roku 1959 (v dokumente nesprávne uvedený rok 1954!) odsúdili na 14 rokov a na slobodu sa dostal v roku 1963 na amnestiu, pričom ešte z väzenia sa prostredníctvom svojho známeho pokúsil kontaktovať do zahraničia generála Prchal. Podľa dokumentu bol Marko po prepustení údajne zástancom federalizácie Európy, v ktorej hrala prím strana kresťansko-demokratického typu – v dokumente je uvedené „KDS“. V tomto období vraj okolo seba sústreďoval osoby podobného zmysľania a stretával sa s Katarínou Lazarovou a niektorými predstaviteľmi Zväzu protifašistických bojovníkov. Opakuje sa tu informácia o kontaktoch s Venohrom, zdôrazňujú sa kontakty s osobami, ktoré boli odsúdené pre spoluprácu so západnými spravodajskými službami (uvádzaný konkrétne Jaroslav Fabok). Spomínalo sa aj tvrdenie, že prostredníctvom docenta Juraja Henzela z Krajského ústavu národného zdravia pomáhal ľuďom prepusteným z výkonu trestu vybaviť nemocničné liečenie – podľa ŠtB motivované snahou, aby si mohli v pokoji nájsť zamestnanie. Dokument ďalej sumarizuje, že v roku 1967 Marko Venohrovi poskytol ďalšie materiály, ktoré tento použil vo svojej knihe „Povstanie pre Československo“¹¹¹, v ktorej – podľa tvrdenia ŠtB – autor vyzdvihoval korektné správanie príslušníkov Wehrmachtu bojujúcich proti SNP, bagatelizoval pomoc ZSSR a vyzdvihoval rozpory medzi armádou a partizánmi. Dokument ďalej uvádza, že Marko patril k zakladateľom SONOLP, pričom úzko spolupracoval s Dr. Emilom Vidrom (emigroval do Rakúska), Vojtechom Čerešňom (emigroval do Kanady) a Jaroslavom Fabokom, pričom aj sám vyjadril kritický postoj k spojenectvu medzi ČSSR a ZSSR, ktoré hodnotil ako nevýhodné pre Československo.¹¹²

Záverom dokument konštatuje, že Marko sa stýka s „pravicovými oportunistami“ vylúčenými z KSČ, konkrétne s bývalým správcom Matice slovenskej Dr. Jánom Martákom, bývalým riaditeľom Slovenského národného divadla Ivanom Thurzom, bývalým vedeckým pracovníkom SAV Edom Frišom¹¹³ a ďalšími ľuďmi, zväčša postihnutými dianím po roku 1968. V zmysle uvedených poznatkov ŠtB považovala za potrebné vykonať preverku jeho

¹⁰⁹ Tamže, Návrh na zavedenia prameňa TA-111 – predloženie, 23.4.1974.

¹¹⁰ Tamže, Plán agentúrno-operatívnych opatrení do ZPO č. 14505 v ktorom je vedený MARKO, Jozef, 4.5.1975.

¹¹¹ VENOHR, Wolfgang *Aufstand für die Tschechoslowakei*. Hamburg : Wegner 1969.

¹¹² ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti, H-522, Plán agentúrno-operatívnych opatrení do ZPO č. 14505 v ktorom je vedený MARKO, Jozef, 4.5.1975.

¹¹³ Edmund Friš (1921 – 1978), slovenský komunistický politik a publicista, po roku 1968 vylúčený zo strany.

názorov, zistenia jeho stykov, zistenia, či neorganizuje „nepriateľskú činnosť“ (Marko mal v tom čase už takmer 71 rokov!), pričom v tomto smere dostal úlohy Ján Pospíšel „JANKO“. ŠtB ďalej pripravovala previerku v mieste bydliska a v záujmových organizáciách, kde bol Marko členom (najmä Zväz protifašistických bojovníkov) a v prípade, ak prešetroenie nezistí žiadne „negatívne poznatky“: „...*bude s ním pripravený a prevedený spravodajský pohovor, ktorý bude mať jednak preventívno-rozkladný charakter a jednak bude ním sledované získať poznatky k býv. funkcionárom SONOLP-u /FABOK, VIDRA, ČEREŠŇA a ďalší/ a k účastníkom západného odboja.*“¹¹⁴ Plán bol schválený.

Operatívna činnosť v rámci akcie „GENERÁL“ pokračovala aj po prezidentskej amnestii z 8. mája 1975, pretože sa nevzťahovala na trestný čin poškodzovania záujmov republiky v cudzine podľa § 112 Trestného zákona, z ktorého bol Marko podozrivý.¹¹⁵ ŠtB plánovala dôkladne využívať spolupracovníka Jána Pospíšela „JANKA“ s cieľom zistiť, či nevyvíja činnosť zameranú proti KSČ a socialistickému zriadeniu, aké má názory na súčasnú politickú situáciu, či udržuje styky s bývalými spoluväzňami, ako aj funkcionármi SONOLP a K-231 a napokon či sa angažuje v spoločenských organizáciách a aký je jeho zdravotný stav.¹¹⁶

Z tohto obdobia sa však v spise zachovalo len minimum materiálov a nie je možné zistiť, čo z plánovaných opatrení sa realizovalo a s akým výsledkom. Spis preverovanej osoby „GENERÁL“ do archívu napokon putoval v apríli 1979, len dva roky pred Markovou smrťou. Návrh na uloženie do archívu uvádza, že „*MARKO za činnosť v SONOLP-e nebol pre jeho vysoký vek braný ani SPB*“¹¹⁷ na zodpovednosť a naďalej bol aktívnym členom tejto organizácie po r. 1969. Táto ho využívala i na rôzne besedy so školákmi a občanmi o odbojovej činnosti...“¹¹⁸

Prílohu historického zväzku č. 522 tvoria Markove spomienky na odboj a Slovenské národné povstanie. Tieto sa líšia od spomienok vydaných J. Dibalom a E. Vestenickým,¹¹⁹ zrejme ide o staršiu verziu. Spis preverovanej osoby síce archivovali v apríli 1979, vyradenie z evidencie nepriateľských osôb nasledovalo až koncom roku 1979. Návrh na vyradenie vtedy už 75-ročného Marka z evidencie osôb ohrozujúcich vnútorný poriadok a bezpečnosť štátu spracoval npor. Dúbravka¹²⁰ 1. novembra 1979 s odôvodnením, že agentúrno-operatívnu previerku neboli zistené žiadne závažné poznatky o Markovej súčasnej činnosti.¹²¹ Schválením tohto návrhu sa uzatvára približne 16 rokov trvajúci záujem Štátnej bezpečnosti o tohto významného povstaleckého dôstojníka.

¹¹⁴ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti, H-522, Plán agentúrno-operatívnych opatrení do ZPO č. 14505 v ktorom je vedený MARKO, Jozef, 4.5.1975.

¹¹⁵ Tamže, Záznam z prehodnotenia materiálov nachádzajúcich v akcii „GENERÁL“ – ZPO č. 14505 v súvislosti s amnestiou prezidenta republiky zo dňa 8. 5. 1975, 13.6.1975.

¹¹⁶ Tamže, Akcia „GENERÁL“ – dožiadanie k využitiu možnosti TS „JANKO“, 19.05.1975.

¹¹⁷ Zväz protifašistických bojovníkov.

¹¹⁸ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti, H-522, Dôvodová správa k uloženiu spisu PO „GENERÁL“ – č. 14505 do archívu XII. S-FMV, 10.4.1979.

¹¹⁹ DIBALA, Ján, VESTENICKÝ, Emil. Konfrontácia s inou realitou. Gen. Jozef Marko spomína na SNP. I. a II. diel. Bratislava, 2017.

¹²⁰ M. Dúbravka začína v roku 1969 ako vodič na Hlavnej správe ŠtB Slovenskej socialistickej republiky, neskôr pracoval v operative ako starší referent, resp. starší referent špecialista v rámci XII. správy ZNB (1974 – 1988) a Správy ŠtB Krajskej správy ZNB v Bratislave (1988). A ÚPN, f. Personálne spisy, Milan Dúbravka.

¹²¹ ABS, f. Historický fond Štátnej bezpečnosti, H-522, Návrh na vyradenie z evidencie osôb ohrozujúcich vnútorný poriadok a bezpečnosť štátu, 1.11.1979.

Záverom

Generál Jozef Marko patril medzi dôležitých aktérov Slovenského národného povstania a medzi najbližších spolupracovníkov generála Jána Goliana. Z jeho činov, ako aj zo zachovaných materiálov je podľa môjho názoru zrejmé, že išlo o človeka a vojaka, ktorý vyznával demokratické hodnoty. Toto životné presvedčenie ho počas 2. svetovej vojny priviedlo k protifašistickému odboju a po jej skončení k negatívnemu postoju k československej komunistickej strane a imperialistickému správaniu Sovietskeho zväzu, militaristickej komunistickej veľmoci, ktorého záujmy československí komunisti uprednostňovali pred záujmami vlastnej krajiny.

Aj politické diskusie, zachytené vo vyšetrovacích spisoch a súdnom spise z 50. rokov 20. storočia, o ňom vypovedajú ako o človeku so záujmom o verejné dianie. Skutky, za ktoré Krajský súd v roku 1959 vyniesol odsudzujúci rozsudok, z môjho pohľadu ako historika nemohli ani v tom čase byť skutočnými trestnými činmi – išlo totiž najmä o diskusie o možnostiach vývoja Slovenska a Československa v prípade pádu komunistickej totality.

Macošský prístup komunistického režimu, ako je zrejmé aj z predkladanej štúdie, pokračoval aj po Markovom prepustení z výkonu trestu v roku 1963. Takmer celý zvyšok života prežil v prítomnosti tajných spolupracovníkov ŠtB, odpočúvaný, či so sledovacou skupinou za päťami. Primárny dôvod záujmu komunistických represívnych zložiek o jeho osobu, okrem záhadného listu mŕtvemu Prchalovi, predstavovala najmä Markova neúnavná snaha o rehabilitáciu seba a ďalších režimom perzekvovaných účastníkov Slovenského národného povstania, ktorá je zrejماً tak z jeho kontaktov na Západ v 60. rokoch, ako aj z angažovania sa v Slovenskej organizácii na ochranu ľudských práv koncom 60. rokov, keď sa dočkal aj čiastočnej občianskej, nie však vojenskej rehabilitácie. Krátke obdobie činnosti SONOLP sa následne stalo dôvodom pre takmer ďalších 10 rokov trvajúci záujem ŠtB a neustále preverovanie podozrení z protištátnej činnosti. Napriek tomu už počas normalizácie režim proti Markovi nezasiahol a nezabránil ani občianskej rehabilitácii za proces z 50. rokov 20. storočia. Vojenskej rehabilitácie sa už Jozef Marko, bohužiaľ, nedožil, prišla až po páde komunistického režimu v roku 1989. V roku 1991 mu priznali hodnotu generálmajor in memoriam ako náhradu za vtedy neexistujúcu hodnotu brigádneho generála, o ktorú v dôsledku politických perzekúcií komunistického režimu prišiel.

M. MEDVECKÝ: DIE VERFOLGUNG VON GENERAL JOZEF MARKO IN DEN 1960ER- UND 1970ER-JAHREN

Generálmajor in memoriam Jozef Marko gehörte zu den bedeutendsten militärischen Persönlichkeiten des Slowakischen Nationalaufstands (slowakisch: *Slovenské národné povstanie*, abgekürzt SNP). Als militärischer Verbindungsoffizier und persönlicher Freund von Ján Golian – dem Verantwortlichen für die militärischen Vorbereitungen des Aufstands und ersten Kommandanten des SNP – spielte er bereits ab dem Frühjahr 1944 eine außergewöhnliche Rolle im Widerstand, indem er für die Sicherstellung der Verbindung zwischen dem illegalen Slowakischen Nationalrat und der Militärzentrale zuständig war. Nach dem Ende des Zweiten Weltkriegs würdigte der Verteidigungsminister General Ludvík Svoboda Markos Verdienste im Widerstand, indem er ihn zum Kommandanten der Verbindungsgruppen des Hauptstabes ernannte; im Jahr 1947 folgte die Beförderung zum Brigadegeneral. Der Beginn des kommunistischen Regimes und die Entwicklungen in der Tschechoslowakei

nach 1948 führten jedoch auch in seinem Fall zu wiederholter politischer Verfolgung und mehreren Jahren hinter Gittern. Er wurde im Jahr 1963 im Rahmen einer präsidialen Amnestie freigelassen; dies bedeutete jedoch keineswegs das Ende der Repressalien seitens des kommunistischen Regimes.

Die vorliegende Studie befasst sich mit den Maßnahmen, die die Staatssicherheit nach seiner Entlassung aus der Haft infolge der genannten präsidialen Amnestie gegen J. Marko ergriff. Sie bietet somit einen Überblick über jene Maßnahmen, die das kommunistische Regime durch seine politische Geheimpolizei nahezu bis zu Markos Tod ergriff – mit dem Ziel, einerseits Informationen über seine Aktivitäten zu gewinnen und andererseits solche zu unterbinden, die vom Regime als feindlich eingestuft wurden. Die Studie basiert primär auf zwei erhaltenen Aktenbänden der Staatssicherheit, insbesondere auf dem „historischen“ Aktenband „Aktion General“, in dem mehrere von der Staatssicherheit über J. Marko geführte Akten zusammengeführt wurden. Der zitierte Aktenband enthält Dutzende Seiten mit Erkenntnissen zur Bearbeitung des Falles J. Marko, der in der Dokumentation als Objekt des nachrichtendienstlichen Interesses der Staatssicherheit und als Person bezeichnet wird, die feindliche Aktivitäten gegen die Republik in Verbindung mit dem Ausland ausübt. Die operativen Mitarbeiter interessierten sich für seine Kontakte und Ansichten und versuchten, seine Gefährlichkeit für das Regime einzuschätzen, wobei aus der Diktion mehrerer Dokumente ersichtlich ist, dass sie auch seine Ansichten zum Slowakischen Nationalaufstand festhielten. Im Aktenband befindet sich auch eine der Versionen von Markos Memoiren an den SNP.

Zoznam použitých prameňov a literatúry/ List of references and literature

Primárne zdroje/ Primary sources

Archív a archívne pramene/Archives and archives sources

Archiv bezpečnostních složek Praha, fondy:

Historický fond Štátní bezpečnosti

Hlavní správa rozvědky

Správa vyšetřování MV

Správa zpravodajské techniky

Archív Krajského soudu v Bratislavě

Archív Ústavu paměti národa, fondy:

Personálne spisy

Vyšetrovacie spisy, Bratislava,

Krajská správa Zboru národnej bezpečnosti Správa Štátnej bezpečnosti Bratislava

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha, fond Vojenské osobní spisy

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie a zborníky ako celok / Monographs

DIBALA, Ján, VESTENICKÝ, Emil: Konfrontácia s inou realitou. Gen. Jozef Marko spomína na SNP. I. a II. diel. Bratislava 2017. ISBN 978-80-972099-1-9.

KOLEKTÍV: Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945. Praha : Ministerstvo obrany ČR 2005, 348 s. ISBN 80-7278-233-9.

**Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách /
Articles in Journals, Chapters in Monographs**

LETZ, Róbert: Aktivity Slovenskej organizácie na ochranu ľudských práv v roku 1968. In LONDÁK, Miroslav, SIKORA, Stanislav a kol.: Rok 1968 a jeho miesto v našich dejinách. Bratislava :Veda 2009, s. 162 – 182.

ISBN 978-88-0224-109-53

SIVOŠ, Jerguš – KINČOK, Branislav: Organizačná štruktúra a personálne obsadenie Krajskej správy ministerstva vnútra v Bratislave v rokoch 1954 – 1966. Pamäť národa 3/2010, s. 39 – 52

O autorovi/ About the author

Mgr. Matej MEDVECKÝ, PhD.

Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

e-mail: matej.medvecky@vhu.sk

<https://orcid.org/0000-0002-3017-8243>